

Generalitat de Catalunya

Departament d'Educació

DOCUMENT DE BASES PER A LA LLEI D'EDUCACIÓ PERMANENT DE CATALUNYA

OCTUBRE DE 2005

Índex

1 PRESENTACIÓ	3
2 INTRODUCCIÓ: LA SITUACIÓ ACTUAL DE L'EDUCACIÓ PERMANENT A CATALUNYA	4
2.1 NECESSITATS I REPTES	4
2.2 EL CANVI DE MODEL EN L'EDUCACIÓ PERMANENT	5
2.3 ANÀLISI DE DEBILITATS I FORTALESES	8
2.4 L'ORDENACIÓ DE L'EDUCACIÓ PERMANENT A CATALUNYA	10
3 ELS CANVIS EN L'EDUCACIÓ DE LES PERSONES: FONAMENTACIÓ DE L'EDUCACIÓ PERMANENT	15
3.1 NECESSITAT D'UNA EDUCACIÓ PERMANENT	16
3.2 DIRECTRIUS I TENDÈNCIES EN L'ÀMBIT INTERNACIONAL	18
3.3 LA FORMACIÓ BÀSICA EN LA SOCIETAT DEL CONEIXEMENT	24
3.4 IGUALTAT D'OPORTUNITATS	25
3.5 CIUTATS EDUCADORES	25
3.6 L'ACREDITACIÓ DE LES COMPETÈNCIES ADQUIRIDES	28
4 ORIENTACIONS GENERALS PER A L'EDUCACIÓ PERMANENT	29
4.1 OBJECTIUS DE L'EDUCACIÓ PERMANENT	29
4.2 DESTINATARIS DE L'EDUCACIÓ PERMANENT	30
4.3 ÀMBITS DE L'EDUCACIÓ PERMANENT	31
4.4 PROGRAMES I ACCIONS	31
4.5 MODALITATS	33
4.6 PROCESSOS D'ACREDITACIÓ DE COMPETÈNCIES	33
5 PROPOSTES PER A LA GESTIÓ DEL SISTEMA	34
5.1 UN SISTEMA COGESTIONAT PER LES ADMINISTRACIONS LOCALS I LA GENERALITAT	34
5.2 TIPOLOGIA DE CENTRES I MAPA DE L'EDUCACIÓ PERMANENT	36
5.3 PERSONAL DOCENT	37
5.4 FINANÇAMENT	38
6 PROCEDIMENT PER AL DEBAT I CRONOGRAMA INDICATIU	39
6.1 PROCEDIMENT PER AL DEBAT	39
6.2 CRONOGRAMA INDICATIU	39
7 DOCUMENTS DE REFERÈNCIA SOBRE EDUCACIÓ PERMANENT	40

1 Presentació

L'educació permanent és un dels grans reptes actuals en totes les societats avançades. Com a país hem de ser capaços de respondre amb eficiència a les seves necessitats formatives, disminuint les desigualtats que es puguin derivar de les diferències en els nivells d'educació de la nostra societat per tal d'avançar en la cohesió social. A través de l'educació permanent els ciutadans han de tenir la possibilitat de disposar d'una nova oportunitat o, en alguns casos, d'una primera oportunitat per adquirir o posar al dia la seva formació bàsica i poder accedir a nivells superiors d'educació. Aquestes noves oportunitats d'anivellació i d'accés obliguen a adaptar les propostes educatives de manera que el sistema sigui més flexible, obert i adequat a les necessitats i expectatives dels amplis i diversos col·lectius de ciutadanes i ciutadans.

L'educació permanent avui ha de garantir el dret a la formació bàsica, que possibiliti la cohesió social i la preparació transprofessional. Es perfila, per tant, com un conjunt d'accions que han de contribuir al desenvolupament de la persona, han de donar accés a nous nivells d'educació, han de permetre de formar-se per exercir altres professions i de fer front al repte de la flexibilització del treball i la presència de nous perfils professionals que demana la societat del coneixement. Per a superar amb èxit aquests reptes avui a Catalunya, és fonamental de disposar d'un dispositiu important per acollir els nouvinguts i garantir la cohesió social.

L'educació permanent inclou diverses formes d'aprenentatge, tant les formals com les no formals. En tots els casos, l'educació permanent té com a finalitat l'adquisició, per part de tota la ciutadania, de la formació bàsica necessària per poder fer front a les demandes socials i econòmiques de la Catalunya del segle XXI.

El document que presentem parteix d'una anàlisi prospectiva dels reptes socials que Catalunya ha d'encarar potenciant l'educació permanent i l'aprenentatge al llarg de la vida. Les propostes que s'hi formulen es fonamenten en principis que hauran de ser els referents de l'educació permanent. D'altra banda, es descriu un conjunt de bases que configuraran el futur model d'educació permanent que es proposa, i es dissenya un procés de participació per a l'elaboració de la Llei que concreta el nostre compromís de debat previ i obert a la participació de totes les persones, entitats i institucions implicades i relacionades amb l'educació permanent.

Des de la promulgació de la Llei 3/1991, de formació d'adults, Catalunya ha canviat profundament i, per tant, necessita una llei d'educació permanent que respongui a les necessitats actuals i futures. Amb aquest document de bases s'inicia un procés de participació que ha de recollir suggeriments, propostes d'esmena i aportacions que de ben segur permetran d'enriquir el redactat de la proposta de nova llei d'educació permanent de Catalunya.

Marta Cid i Pañella
Consellera d'Educació

2 Introducció: la situació actual de l'educació permanent a Catalunya

2.1 Necessitats i reptes

A continuació analitzem les necessitats i els reptes actuals de l'educació permanent a Catalunya des de tres perspectives fonamentals: l'econòmica, la social i la personal.

L'educació permanent des d'una perspectiva econòmica

En un marc d'economia globalitzada i sense una intervenció positiva de les diverses administracions, les desigualtats socials derivades de la capacitat d'ocupació de les persones i, en definitiva, del seu nivell de qualificació, tendrien a augmentar fins al punt de qüestionar el desenvolupament de Catalunya.

Per aquest motiu, l'educació permanent és un dels grans reptes actuals de totes les societats avançades, especialment per les altes taxes de desocupació que es detecten entre la població amb nivells de qualificació baixos, i que evidencien una correspondència entre nivells de qualificació i ocupabilitat.

Catalunya manté encara una gran distància amb les mitjanes de la Unió Europea pel que fa als nivells de formació baixa i mitjana. Aquestes xifres tenen una incidència clara en la competitivitat de l'economia catalana i en la cohesió social del país.

Pel que fa a la competitivitat, actualment es coincideix a considerar el nivell de qualificació de la població activa com un dels factors de competitivitat, juntament amb els índexs d'innovació tecnològica, recerca i desenvolupament, el grau d'implantació de les tecnologies de la informació i la comunicació i les infraestructures. No hi ha cap dubte que el primer dels factors esmentats -la qualificació- incideix de forma decisiva en la competitivitat, com esmenta l'Acord estratègic per la internacionalització, l'ocupació i la competitivitat de l'economia catalana del 2005.

En síntesi, Catalunya necessita imperiosament disposar de treballadors més eficients per aconseguir el creixement econòmic, i de ciutadans més ben informats per assolir el desenvolupament social.

L'educació permanent des d'una perspectiva social

Des de la perspectiva social, cal destacar que aquestes necessitats estructurals de l'emergent societat en xarxa, basada en les noves tecnologies de la informació i la comunicació, adquireixen una dimensió especial en la Catalunya actual. Podríem caracteritzar-la de forma sintètica amb els aspectes següents:

- La rellevància dels alts índexs de qualificacions baixes i molt baixes: un segment massa gran de la població activa no disposa del títol de graduat en ensenyament secundari.
- El fenomen de la immigració i la seva incidència social i cultural.
- Els reptes d'una vertebració nacional i cohesió social i, per tant, la necessitat de fomentar la ciutadania activa i els mecanismes de participació i implicació social, comunitària i democràtica.
- La necessitat de garantir la igualtat d'oportunitats per a tothom, independentment del gènere, de les característiques personals i del lloc de residència, d'avançar en la conciliació de la vida laboral i la familiar i de donar respostes positives al perllongament de l'expectativa de vida de les persones grans.

L'educació permanent des de la perspectiva de les persones

Des de la perspectiva de les persones, l'educació permanent és també una eina necessària per tenir oportunitats de fer front a necessitats, situacions i problemàtiques difícils de determinats col·lectius:

- Persones nouvingudes (especialment l'acollida i la integració a la societat catalana).
- Col·lectius de risc, vulnerables:
 - joves sense el títol de graduat en educació secundària
 - persones acollides a la renda mínima d'inserció
 - presidiaris i expresidiaris
 - refugiats
- Persones amb disminucions sensorials i psíquiques.
- Dones amb necessitats d'inserció laboral.
- Persones amb nivells d'instrucció i de qualificació molt baixos.
- Població de més de 40 anys amb necessitat d'alfabetització digital com a usuaris de les tecnologies de la informació i la comunicació.
- Aturats amb nivells d'instrucció baixos.
- Habitants de zones amb una densitat de població baixa i de difícil accés.

Aquestes tres perspectives –econòmica, social i personal- d'una mateixa problemàtica, fan necessari un dispositiu d'educació, de formació i d'aprenentatge permanent que faciliti els processos de reinserció social i laboral.

Catalunya no ha desenvolupat durant aquests anys un sistema d'educació permanent, i actualment té uns dispositius insuficients per afrontar els reptes que hem identificat i complir les directrius europees.

En aquests moments de canvi cal repensar l'educació permanent, per tal de bastir un sistema capaç de fer front als reptes que Catalunya ja té plantejats. Davant d'aquesta situació urgeix l'establiment d'una estratègia i un pla d'actuació d'educació permanent i una reforma profunda del sistema actual.

2.2 El canvi de model en l'educació permanent

La Llei general d'educació de 1970 va instaurar, per primera vegada a Espanya, l'educació permanent d'adults. La Llei, en l'article 44, instava a crear centres específics o grups específics en els centres ordinaris per tal de:

- seguir-hi estudis equivalents a l'educació general bàsica, el batxillerat i la formació professional, per a les persones que per qualsevol motiu no els van poder cursar abans
- perfeccionar, promocionar, actualitzar i readaptar-se professionalment
- promoure i fer extensió cultural

Com gairebé en tot, la Llei del 1970 era molt més avançada en l'articulat que en la realitat que la va seguir. D'aquest enfocament d'educació permanent, de tipus holístic, tan sols en va quedar unes “**escoles de formació d'adults**”, marcadament escolars, nucleades al voltant de l'alfabetització d'adults i la obtenció del graduat escolar. Els pioners i fundadors d'aquestes primeres escoles eren mestres de primària, i les escoles es van crear en els barris que les van aconseguir amb les seves lluites. Per tant, la nissaga de les escoles d'adults està estretament lligada a les acaballes del franquisme i com una part important dels moviments socials reivindicatius emergents. Lògicament, aquests processos van requerir un fort lideratge des del començament; la qual cosa fa identificable i diferencial una escola d'una altra. Probablement aquestes característiques del seu origen expliquen el que avui encara s'entén com a específic de la formació d'adults.

La LOGSE va modificar lleugerament els principis fundacionals de l'educació permanent d'adults. Va tendir a reforçar-ne el caràcter formal i va introduir un element distorsionador, en transformar el nivell de formació bàsica anterior -corresponent al graduat escolar- en un de nou molt més exigent i difícil d'aconseguir per a persones adultes -el graduat en secundària obligatòria. Aquest canvi obligava a refer el currículum, a transformar els anteriors programes d'alfabetització, a desdibuixar l'antic graduat escolar en un “cicle de formació instrumental” i a desenvolupar adaptacions del currículum de secundària obligatòria. El model d'escola d'adults que s'havia anat desenvolupant durant aquests anys, constituïda per dos o tres mestres, era del tot insuficient. A partir de la LOGSE, les escoles d'adults, d'alguna manera, s'havien de transformar en *instituts d'adults*, a fi d'incorporar professors d'educació secundària especialistes i augmentar-ne la dimensió; i probablement s'haurien d'haver relacionat més estretament amb la formació professional i el món del treball.

Contràriament, l'oferta de formació formal d'aquests centres continuava sent l'educació bàsica, però ara ampliada a la inicial, la primària i la secundària obligatòria. Aquesta transformació es va fer molt lentament, amb molts dubtes des de l'Administració i amb moratòries que van fer perdurar el graduat escolar com a referent d'aquests centres fins a l'any 2003. El resultat és el dispositiu de formació existent en el moment del traspàs de competències des del Departament de Benestar i Família al Departament d'Educació, l'any 2004.

Durant aquests 30 anys llargs d'història de les escoles d'adults, bona part dels col·lectius que amb tantes dificultats van aconseguir de veure reconeguts els drets a l'educació obligatòria, la cultura i el coneixement, per motius d'edat ja no estan en el mercat de treball; i atès que han mantingut un grau de fidelitat important a les escoles per les quals van lluitar, han anat generant noves necessitats d'educació i aprenentatge permanent, lligades a les necessitats de la gent gran -que ha ampliat les expectatives de vida i requereix activitats de socialització i d'activació mental.

D'alguna manera, aquestes *escoles d'adults* han mantingut el nucli d'usuaris habituals durant aquests anys, els quals amb formes diverses de participació mantenen un fort lligam amb els moviments veïnals. Aquestes escoles, davant dels dèficits d'activitats d'aprenentatge adreçades a aquests col·lectius, han identificat nuclis de necessitats de formació més enllà dels ensenyaments formals, prou atractives. Un nucli important d'aquestes activitats respon a les noves formes d'alfabetització de la població nouvinguda, aspecte en el qual les *escoles d'adults* han estat pioneres. En un conjunt important d'escoles s'ha organitzat una oferta d'alfabetització digital com a iniciació a l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació. I alguns centres fan una oferta d'iniciació a les llengües estrangeres (fonamentalment l'anglès). Per a la gent gran, es fan activitats de manteniment, basades normalment en adaptacions menys exigents de l'ensenyament curricular, i les activitats de lleure anomenades *tallers*, i que inclouen des de conferències, classes de literatura, cinema, fotografia, pintura i ceràmica, fins a balls de saló, tai-xi, etc.

La substitució d'un model de centre basat en el graduat escolar, sense un pla estratègic ni un pla d'inversions per adaptar-lo a les noves exigències, i, en la majoria de casos, sense dotació de professorat de secundària per poder implantar la secundària, va quedar de fet delegada als equips de docents, formats per mestres, que, generalment amb encert van copsar les expectatives dels usuaris potencials i van començar a oferir també programes de formació no formals que podien substituir el graduat de secundària: la preparació a proves d'accés diverses, des de l'accés a la universitat per a majors de 25 anys, els exàmens de conduir per a determinats col·lectius amb dificultats de lectura, els cicles formatius de grau mitjà o superior, i fins i tot també les proves lliures per a l'obtenció del graduat de secundària.

Mentrestant, el llindar del segle XXI ha fet palès que el dret a l'educació secundària obligatòria no es pot exercir a partir d'una estructura de centres, en molts casos, escanyolida, infradotada i precària. A més, cal disposar d'un dispositiu important per acollir els nouvinguts, garantir la cohesió social i incidir en la preparació transprofessional, per tal de poder exercir altres professions i poder fer front a les noves necessitats i demandes de la societat del coneixement.

Aquest conjunt de canvis, amb els reptes subsegüents, fan palesa la necessitat de canviar el model de les *escoles d'adults* basat en la Llei de 1970. L'educació permanent avui ha de garantir el dret a la formació bàsica, que possibiliti la cohesió social i la preparació transprofessional per fer front al repte de la flexibilització del treball i la presència de nous perfils professionals; obrint així les possibilitats d'accedir a una formació professional específica i ocupacional i al món del treball.

El seu objectiu ha de ser la formació bàsica de la part de la població activa adulta que, per raons diverses, no hi ha pogut accedir amb aprofitament en les etapes educatives corresponents. En sentit contrari, l'educació permanent, i específicament la formació bàsica de les persones adultes:

- No ha de pretendre ocupar el lloc de la formació per a l'ocupació, però sí que ha d'assegurar de desenvolupar les competències clau per accedir a la formació professional de qualsevol tipus.

- No s'ha de confondre amb la formació de la gent gran, ni n'ha d'ocupar el lloc; per a la qual cal desenvolupar programes específics amb professionals capacitats degudament.
- No cal confondre-la ni amb les activitats culturals ni amb les activitats de participació ciutadana, les quals cal desenvolupar-les des d'altres instàncies de la societat civil, i amb les quals les estructures d'educació i de formació de persones adultes han de tenir una gran relació de col·laboració mútua.
- No és un sistema per recuperar el fracàs de la secundària obligatòria dels joves de més de 18 anys, o dels joves amb més de 16 anys amb un permís específic. La franja d'edat fins als 18 anys, i preferiblement fins als 20, hauria de tenir programes específics orientats a joves amb dificultats o risc de marginació.

2.3 Anàlisi de debilitats i fortalezes

Per fonamentar les propostes d'impuls de l'educació permanent que es formulen en aquest Document de bases, cal inicialment analitzar la situació present. En la realització d'aquesta anàlisi s'ha aplicat una metodologia DAFO (Debilitats, amenaces, fortalezes i oportunitats), amb els resultats que s'exposen a continuació. Destaca especialment l'àmplia coincidència en les conclusions de les diferents institucions i col·lectius actualment implicats en la formació de persones adultes.

De l'anàlisi duta a terme, s'extreu que les principals **debilitats** del sistema són les següents:

- Ha mancat un model clar d'actuació pública en l'àmbit de l'educació permanent. La situació actual és la suma d'iniciatives en aquest àmbit, molt valuoses considerades aïlladament però amb un horitzó poc definit de la funció de l'educació permanent. Pel que fa als instruments jurídics, els canvis experimentats per la societat catalana fan que la Llei de 1991 no sigui actualment l'instrument legislatiu necessari per vertebrar l'educació permanent.
- L'actual oferta és insuficient per captar la demanda potencial d'educació permanent, i es distribueix en un mapa dels centres poc ajustat a les necessitats. Així, en les condicions actuals, el sistema té poca capacitat de resposta a la demanda potencial de formació.
- Es donen uns índexs alts d'abandonament en els col·lectius amb més dificultats: joves provinents del fracàs escolar que volen obtenir el graduat d'educació secundària, alumnes menors de 18 anys, persones acollides a la renda mínima d'inserció, joves beneficiaris de contractes d'aprenentatge...
- L'atomització de la distribució territorial dels centres i aules de formació de persones adultes, les dimensions molt reduïdes dels seus claustres i la doble tipologia de centres públics –en què numèricament el nombre de centres “provisionals”, les AFA, supera els “definitius”- comporta dificultats per a la cooperació entre els centres i la seva gestió eficient.

- Ha mancat una política més eficient de col·laboració amb les administracions locals, que són les que poden facilitar els punts de trobada entre les necessitats d'educació permanent i l'oferta formativa corresponent.
- Els fluxos relatius a la informació que afecta els centres d'educació permanent i els col·lectius, institucions i entitats que hi intervenen d'una o altra manera, han estat escassos, la qual cosa ha afegit dificultats al treball en xarxa.

Pel que fa a les **amenaces**, cal destacar-ne, sense afany d'exhaustivitat, les tres següents:

- Persisteix una percepció social negativa, que sovint és desconeixement, de l'educació permanent i dels centres i aules que la desenvolupen.
- Poden haver-hi dificultats per trobar espais i projectes de col·laboració amb l'important nombre d'escoles municipals que s'han anat creant.
- La possibilitat de reflexió i de diàleg entre els diferents interlocutors que han de donar vida a l'educació permanent presenta alguns riscos de bloqueig. Hi ha una lleugera polarització interna en corrents de pensament divergents, una clara desconfiança en la funció que pugui desenvolupar l'Administració pública i una tendència a la radicalització de les posicions, fet que condueix a la confrontació i dificulta la possibilitat de diàleg.

Vist des de la cara més positiva de l'anàlisi, cal destacar un conjunt de **fortaleses** del sistema:

- Hi ha una oferta d'educació permanent diversificada i força consolidada en els elements principals.
- Hi ha bons nivells de creativitat per al desenvolupament de metodologies i materials didàctics adequats a les característiques específiques de l'educació permanent.
- Hi ha una xarxa pública de centres i aules –centres de la Generalitat i centres de titularitat municipal- amb un potencial evident.
- S'ha creat un dispositiu de formació a distància que complementa les accions presencials, i que és una base per a l'extensió territorial molt adequada per a determinats col·lectius que accedeixen a l'educació permanent.
- Hi ha la implicació i el compromís professional d'una part important dels docents i una capacitat col·lectiva de reflexionar sobre les necessitats i els reptes.
- Hi ha capacitat d'atreure col·lectius en risc de marginació: joves procedents del fracàs escolar, persones nouvingudes i gent gran.
- La implicació de la inspecció educativa quant al coneixement dels centres i aules públics i privats i en la fonamentació de propostes de millora.

Finalment, assenyalem les **oportunitats** més destacades:

- El traspàs de competències al Departament d'Educació situa el lideratge de l'educació permanent en la instància adequada.
- S'obre la possibilitat d'elaborar i gestionar les polítiques d'educació permanent conjuntament amb els ens locals i les seves organitzacions representatives, amb les facilitats subsegüents per elaborar un diagnòstic de necessitats d'educació permanent per als propers anys.
- Han millorat els mecanismes de coordinació interdepartamental de la Generalitat.
- Hi ha la possibilitat d'iniciar un procés de diàleg amb els docents i un ampli debat social sobre l'educació permanent.
- Hi ha aprofitament de les possibilitats que ofereix el Departament d'Educació per a la participació en xarxes i programes europeus.
- El procés de tramitació de la Llei orgànica d'educació ofereix la possibilitat de situar el marc bàsic de l'educació permanent en uns paràmetres més ajustats a les necessitats actuals.

D'aquesta anàlisi en podem deduir una conclusió global: hi ha la base suficient per desenvolupar en el futur l'educació permanent, malgrat que és força evident que els reptes actuals plantegen un salt qualitatiu que requerirà un esforç molt important en la dimensió i les orientacions generals del nou sistema.

2.4 L'ordenació de l'educació permanent a Catalunya

L'educació permanent a Catalunya no té un desenvolupament normatiu específic, com tampoc no el té ni l'Estat espanyol ni la Unió Europea.

L'educació permanent a Catalunya disposa d'una regulació normativa específica de l'educació permanent basada en la Llei 3/1991, de 18 de març, de formació d'adults, i desenvolupada amb l'Acord de Govern del 6 de març de 2001, que configura l'actual Mapa de la formació bàsica d'adults de Catalunya, i el Decret 213/2002, d'1 d'agost, que estableix l'ordenació curricular de la formació bàsica de les persones adultes.

Evidentment, l'educació permanent parteix de la Constitució espanyola i de l'Estatut de Catalunya. Transitòriament també per l'encara vigent Llei orgànica de qualitat de l'ensenyament 10/2002 (LOCE), de 23 de desembre.

L'educació permanent de les persones adultes va ser regulada per la Llei general d'educació¹ i comprenia l'actualització, el perfeccionament, la promoció, la

¹ La Llei 14/1970, de 4 d'agost, general d'educació i finançament de la reforma educativa, promoguda pel règim franquista va sobreviure la Constitució del 1978 fins al 1990, any en què es va promulgar la LOGSE i es va derogar formalment, si bé en el cas de la formació de persones adultes, en molts aspectes, com després veurem, encara en queden vestigis importants. En qualsevol cas, el capítol IV de la Llei, en els articles 43, 44 i 45, regulava "l'educació permanent d'adults".

readaptació i la reconversió professional, els estudis equivalents a Educació General Bàsica, el Batxillerat i la Formació Professional per a persones adultes que no els van poder cursar abans, i la promoció i l'extensió culturals.² La Llei de 1970 ja preveia en l'article 45 una planificació de les activitats d'educació permanents de persones adultes fonamentada en estudis de necessitats i demandes dels diferents col·lectius socials i comarques. La Llei assignava al Ministeri d'Educació la competència "d'impulsar, planificar i supervisar l'educació de les persones adultes, sense perjudici de la competència del Ministeri de Treball pel que fa a les activitats de preparació i readaptació funcional dels treballadors, derivades de les exigències immediates de la política d'ocupació i promoció social". En conseqüència, corresponia al Ministeri d'Educació "aprovar els programes d'educació de persones adultes formulats per les corporacions, associacions i entitats i supervisar-ne la realització; establir els plans i programes per a la formació d'educadors de persones adultes".

La Llei 1/1990 de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu (LOGSE) regulava l'educació de les persones adultes³. En l'article 51, apartat 1, estableix clar i ras que "El sistema educatiu garantirà que les persones adultes puguin adquirir, actualitzar, completar o ampliar els seus coneixements i aptituds per al seu desenvolupament personal i professional. Amb aquesta finalitat les administracions educatives col·laboraran amb altres administracions públiques amb competències en la formació de persones adultes, i en especial amb l'Administració laboral".

En l'apartat 2 del mateix article s'establí que l'educació de les persones adultes "tindrà els següents objectius: a) adquirir i actualitzar la formació bàsica i facilitar l'accés als diversos nivells del sistema educatiu; b) millorar la seva qualificació professional o adquirir una preparació per a l'exercici d'altres professions; c) desenvolupar la seva capacitat de participació en la vida social, cultural, política i econòmica". Per tant, seguim amb un escenari holístic de la formació de persones adultes, tot i que el desenvolupament normatiu, i especialment l'aplicació real, ha estat marcadament acadèmic.

L'article 51.3 establí que "en l'àmbit de l'educació de persones adultes, els poders públics atendran preferentment aquells grups o sectors socials amb carències i necessitats de formació bàsica o amb dificultats per a la inserció laboral". En l'apartat 5 del mateix article s'establí que "l'organització i la metodologia de l'educació de les persones adultes es fonamentarà en l'autoaprenentatge, en funció de les seves experiències, necessitats i interessos, mitjançant la formació presencial, i per les seves adequades característiques, en la formació a distància".

L'article 52, en l'apartat 1, disposava que "les persones adultes que vulguin adquirir els coneixements equivalents a l'educació bàsica disposaran d'una oferta adaptada a les seves condicions i necessitats". En l'apartat 2 establí que "Les administracions educatives vetllaran perquè totes les persones adultes (...) puguin accedir a

² La Llei 1/1990 (LOGSE) i la Llei 3/1991 de formació d'adults estructuren aquests diversos components de formació al voltant dels tres àmbits, com després analitzarem.

³ Com es pot comprovar, el títol tercer de la LOGSE s'anomena "Educació de persones adultes" en comptes d' "Educació permanent de persones adultes".

programes o centres docents que els ajudin a assolir la formació bàsica prevista (...) per l'educació secundària obligatòria”.

En l'apartat 3 del mateix article establia que “Les administracions educatives (...) organitzaran periòdicament proves perquè persones més grans de divuit anys d'edat puguin obtenir directament el títol de Graduat en Educació Secundària”.

L'article 53, en l'apartat 1, establia que “Les administracions educatives promouran mesures tendents a oferir a tots els ciutadans l'oportunitat d'accedir als nivells o graus dels ensenyaments no obligatoris (...)”. I especifica en l'apartat 2 que “(...) podran cursar el batxillerat i la formació professional específica en els centres docents ordinaris sempre que tinguin la titulació requerida. No obstant això, podran disposar per a aquests estudis d'una oferta específica i una organització adequada a les seves característiques”.

En l'apartat 3 del mateix article 53 es disposava, d'una banda, que “Les administracions competents ampliaran l'oferta pública d'educació a distància amb la finalitat de donar resposta adequada a la formació permanent de les persones adultes”, i, de l'altra, que “(...) organitzaran proves perquè els adults més grans de vint-i-tres anys puguin obtenir directament el títol de batxiller... i de formació professional”. I en l'apartat 5 es preveia que “(...)els més grans de vint-i-cinc anys podran ingressar directament a la Universitat, sense necessitat de titulació, mitjançant la superació d'una prova específica”.

L'article 54 preveia que “L'educació de les persones adultes es podrà impartir en centres docents ordinaris o específics. Aquests darrers estaran oberts a l'entorn i disponibles per a les activitats d'animació sociocultural de la comunitat”.

Amb la promulgació de la LOGSE, el Parlament català va promulgar la Llei 3/1991 de formació d'adults.⁴ L'article 1, d'acord amb l'article 51 apartat 2 de la LOGSE, establia que:

“La formació d'adults comprèn els àmbits fonamentals d'actuació següents:

- a) La formació instrumental i la formació bàsica, enteses com a formació general i compensadora d'una formació deficitària en relació amb el desenvolupament i les exigències de la societat actual. Aquest àmbit ha de permetre l'accés de la persona adulta a tots els nivells de l'ensenyament reglat, fins a la universitat, i a altres modalitats noves que puguin sorgir en el futur.
- b) La formació per al món laboral, entesa com l'aprenentatge inicial per a poder incorporar-se al món del treball, i l'actualització, la reconversió i el perfeccionament de coneixements i habilitats per a exercir una professió o un ofici segons les exigències del desenvolupament social i del canvi constant del sistema productiu.
- c) La formació per al lleure i la cultura, entesa com una dimensió de la formació d'adults que cerca l'aprofitament, amb finalitats formatives, del temps lliure i

⁴ La Llei 3/1991 encara és vigent.

de desocupació laboral, i l'aprofundiment en els valors cívics, en una participació més plena en la vida social i en el coneixement de la realitat social i cultural de Catalunya dins un procés de recuperació nacional”.

En aquest punt caldria considerar també la Llei 10/1997, de renda mínima d'inserció, que estableix que “El Pla individual d'inserció i reinserció social i laboral (PIR) ha d'incloure el seguiment d'un pla de formació específic per a persones adultes.”, i que, per tant, s'ha de realitzar en els centres de formació de persones adultes.

L'any 2002 es promulga la LOCE, que reproduïx⁵ el que en l'àmbit de la formació de persones adultes ja havia regulat la LOGSE; el títol torna a recuperar la noció de permanent, evidentment seguint les directrius europees de “l'aprenentatge al llarg de la vida”, i passa a anomenar-se “*De l'aprenentatge permanent: ensenyaments per a les persones adultes*”.

L'article 9 de la LOCE els defineix com “ensenyaments bàsics. Són ensenyaments obligatoris i gratuïts. Comprenen: Ensenyament primari i ensenyament secundari obligatori”. Destaca el redactat de l'article 52 de la LOCE, que diu: “Objectiu: 1. L'educació permanent té com a objectiu oferir a tots els ciutadans la possibilitat de formar-se al llarg de tota la vida, amb la finalitat d'adquirir, actualitzar, completar i ampliar les seves competències i coneixements per al desenvolupament personal i professional. A aquesta fi, les administracions educatives col·laboraran amb altres administracions públiques amb competències en la formació de persones adultes i, en especial, amb l'Administració laboral”. L'apartat 3 d'aquest article 52 diu: “ Dins l'àmbit dels ensenyaments per a les persones adultes, les administracions públiques atendran preferentment aquelles persones que, per diverses raons, no hagin pogut completar l'ensenyament bàsic. Tanmateix, podran seguir aquests ensenyaments aquells alumnes més grans de setze anys que pel seu treball o altres circumstàncies no puguin acudir als centres educatius en règim ordinari”.

Finalment, cal destacar l'article 53 de la LOCE, que estableix: “Són ensenyaments escolars de règim general adaptats a les persones adultes. El sistema educatiu garantirà que les persones adultes puguin adquirir, actualitzar, completar o ampliar els seus coneixements per al seu desenvolupament personal i professional”.⁶

La Llei orgànica 5/2002, de 19 de juny, de les qualificacions i de la formació professional, no fa cap referència explícita a la formació de persones adultes. En l'article 1 “Finalitat de la Llei. 1. La present Llei té per objectiu l'ordenació d'un sistema integral de formació professional, qualificacions i acreditació, que respongui amb eficàcia i transparència a les demandes socials i econòmiques a través de les diverses modalitats formatives”. I des d'aquesta concepció integradora de la formació professional, l'article 9 diu: “La formació professional comprèn el conjunt d'accions formatives que capaciten per a l'exercici qualificat de les diverses professions, l'accés a l'ocupació i la participació activa en la vida social, cultural i econòmica. Inclou els ensenyaments propis de la formació professional inicial, les

⁵ La Llei orgànica 10/2002, de 23 de desembre, de qualitat de l'educació (LOCE) (BOE, núm. 307, de 24 de desembre de 2002). La formació permanent de les persones adultes queda regulada en el Títol III de la LOCE.

⁶ Segons la LOCE, art. 7.

accions d'inserció i reinserció laboral dels treballadors, així com les orientades a la formació contínua en les empreses, que permetin l'adquisició i actualització permanent de les competències professionals”.

La nova Llei d'educació permanent de Catalunya hauria de definir l'educació permanent com el conjunt de dispositius, de modalitats i d'estratègies del sistema educatiu que permeten accedir a l'adquisició o acreditació de la formació bàsica necessària per a la societat del coneixement i, per tant, adquirir les *competències bàsiques* corresponents a l'educació secundària obligatòria, les *competències transprofessionals*, enteses com les competències transversals que estan presents a totes les professions, i la *competència social* necessària per facilitar la cohesió i la participació social i el desenvolupament personal.

3 Els canvis en l'educació de les persones: fonamentació de l'educació permanent

La nostra societat, sotmesa en els darrers temps a grans canvis en múltiples esferes, se'ns presenta alhora com a generadora de noves oportunitats, que poden permetre trencar l'estable rigidesa de les divisòries socials característiques de la societat industrial, i com a impulsora de noves formes de desigualtat i de desequilibri que colpegen sectors tradicionalment sotmesos a aquests processos, però també nous col·lectius, sectors, territoris i individus que no acostumaven a veure-s'hi implicats. Podríem identificar algunes dinàmiques que operen com a determinants de l'exclusió social:

- L'impacte sobre el mercat de treball, l'ocupació i les relacions laborals de la transició cap al model de societat informacional, amb esquemes de producció que ja no són els característics de la societat industrial. Tot plegat provoca inestabilitat i precarietat laboral, desocupació juvenil de nou tipus, agreuja l'atur estructural i l'atur d'adults de llarga durada; i provoca la proliferació de treballs de baixa qualitat i escassa qualificació.
- La complexificació de l'estructura social es pot concretar en, almenys, els següents nivells: diversificació ètnica derivada d'emigracions massives, generalment dels països més pobres; pluralitat creixent de formes familiars amb increment de la monomarentalitat en capes mitjanes i populars; i una alteració significativa de la piràmide d'edats, amb gran increment de les taxes de dependència demogràfica, sovint lligades a estats de dependència física.
- L'aparició de fractures de ciutadania a partir dels problemes que genera el que passa amb relació a les polítiques de benestar clàssiques. Per exemple, l'exclusió de la Seguretat Social de grups amb insuficient vinculació al mecanisme contributiu, o l'exclusió de sectors molt vulnerables al fracàs escolar en l'ensenyament públic.
- Els impactes derivats de les dificultats de l'accés a l'habitatge: la marginació, l'exclusió i les condicions de vida precàries en els anomenats "barris en crisi".

En els darrers vint anys, les estructures familiars s'han anat fent més inestables i, alhora, el treball també s'ha fet més insegur. Per tant, dos dels instruments fonamentals de socialització i cohesió s'han afeblit significativament. L'educació, un altre dels instruments fonamentals de socialització, en canvi, ha anat estenent la seva influència i presència, s'ha fet realment universal i obligatòria per a tothom, ha assumit un paper democratitzador indubtable, amb un enfocament comprensiu d'una inicial concentració en un espai (l'escola) i un moment temporal molt específic (des dels primers anys de vida fins als 16 anys), fins a tots els espais de l'activitat social durant totes les fases de la trajectòria vital. S'ha anat passant de la formació inicial obligatòria, d'una formació específica per a l'accés a una determinada ocupació, fins a la formació entesa com a palanca per millorar permanentment l'ocupabilitat al llarg de tota la vida laboral, per potenciar la participació ciutadana, per desenvolupar les persones en tots els aspectes i aprofundir en nous coneixements científics, tecnològics i culturals. Aquest canvi ha afectat les expectatives de les persones amb relació al sistema educatiu. Si primer es buscava essencialment l'adquisició de

coneixements com a valor de canvi, ara es busca també una mena de “currículum” menys explícit, per la qual cosa el sistema educatiu ha de ser capaç de formar gent que estigui preparada per al canvi, per gestionar de manera eficient la seva trajectòria vital, i que reforci la seva capacitat emprenedora. En definitiva, que sigui capaç d’actualitzar els seus coneixements a partir de les múltiples fonts d’informació que la societat li ofereix, i que tingui la iniciativa personal per fer-ho.

L’educació ha passat a ocupar un lloc nuclear en la nova societat, i fins i tot a estendre la seva influència més enllà del que era habitual. És un dels factors més importants en el desenvolupament de la societat del coneixement, en la qual tots els aspectes vitals i les activitats socials tenen components formatius i acaben generant coneixement (amb les conseqüències que aquest fet té per generar la sensació que qualsevol aspecte vital pot ser objecte d’aprenentatge formal i de superació d’incompetència). És un dels factors clau per a la cohesió social en un marc de relacions interculturals. És l’instrument per al desenvolupament de les persones en una societat cada cop més complexa i un món globalitzat.

L’extensió de l’educació obligatòria comprensiva durant aquests darrers quinze anys s’ha fet amb fortes dificultats i escasses inversions. Les avaluacions del sistema destaquen els avenços aconseguits i els dèficits que caldrà superar. Alguns dels dèficits en els resultats corresponen a l’alta taxa de joves que surten del sistema educatiu sense assolir les competències bàsiques de l’Educació Secundària Obligatòria. Aquests col·lectius han de tenir noves oportunitats al llarg de la seva vida i aquest ha de ser un dels reptes de l’educació permanent.

L’educació permanent, a més, haurà d’afrontar els nous reptes en un moment de reestructuració educativa general.

En els darrers vint anys, l’educació, i més concretament l’educació permanent, ha estat una preocupació compartida entre tots els països del món. Des de totes les institucions que tenen competències en educació, com la UNESCO, l’OCDE, i la Comissió Europea, s’han elaborat informes i s’han acordat directrius per als governs. Tots els països han iniciat i han posat en marxa processos de canvi. Els que proposem en aquest document de bases parteixen d’aquests referents, que recollirem sintèticament en els apartats següents.

3.1 Necessitat d’una educació permanent

El concepte d’educació al llarg de la vida respon al repte d’un món que canvia ràpidament i profundament. Per citar els canvis més importants: la societat del coneixement com a substitut de la societat industrial; la internacionalització i globalització de l’economia; els reptes d’un desenvolupament sostenible; els canvis en els models de vida; els canvis en les estructures familiars; els impactes dels nous moviments migratoris; l’emergència de la interculturalitat en les societats occidentals; els riscos de marginació i exclusió social i el perllongament de les expectatives de vida.

Per educació al llarg de la vida entenem tota l’activitat educativa realitzada de manera contínua amb l’objectiu d’aconseguir i actualitzar de forma permanent la formació bàsica. Es fonamenta en el dret a l’educació i el principi d’igualtat

d'oportunitats. Té per objectiu principal que cada ciutadà pugui aconseguir exercitar una ciutadania activa i aconseguir un millor equilibri entre el treball i l'aprenentatge, així com un millor control dels ritmes i dels períodes d'aprenentatge al llarg de la seva vida. És una de les condicions per a l'adaptació necessària a les exigències de l'acceleració dels canvis socials, de la globalització i de la penetració de les noves tecnologies en el món del treball.

Alhora, l'educació permanent ha de permetre un desenvolupament personal en què cada individu tingui la possibilitat de controlar el seu destí, en un entorn on l'acceleració dels canvis es conjuga amb el fenomen de la mundialització, que està afectant profundament la manera de fer les coses i modificant les maneres de viure i les estructures i models familiars.

Tot aquest conjunt de canvis i processos és el que fonamenta la necessitat que en la societat del coneixement es vagi construint una societat educadora, amb els dispositius adequats per possibilitar a tothom, sense exclusions, una educació al llarg de tota la vida.

L'educació permanent inclou diverses formes d'aprenentatge, tant les formals o reglades, és a dir les que estan associades a titulacions i són realitzades per institucions educatives seguint uns programes i plans d'estudi, com les no formals o informals, realitzades per entitats diverses que tenen com a finalitat l'adquisició d'algunes de les competències que inclou la formació bàsica, i que poden permetre l'obtenció d'una determinada certificació.

L'educació permanent és la garantia del dret de totes les persones a formar-se al llarg de tota la seva vida. Garantir aquest dret de totes les persones en el moment actual pressuposa tenir en compte diversos aspectes per tal d'anticipar-se a les necessitats, donar-hi resposta adequada, sensibilitzar les persones de les seves necessitats de formació, identificar les barreres i els inhibidors que impedeixen l'exercici d'aquest dret, i avaluar els resultats obtinguts. En aquest context, l'educació permanent ha d'oferir els serveis necessaris que assegurin als ciutadans:

- Disposar d'oportunitats per formar-se en qualsevol moment de la vida.
- Poder adquirir i actualitzar, en qualsevol moment i lloc, la formació bàsica exigida per la societat del coneixement.
- Poder adquirir i actualitzar les competències transprofessionals, per tenir un millor accés a l'ocupació i l'igualtat d'oportunitats.
- Augmentar les competències per exercir un paper actiu en la societat.
- Poder accedir a nivells superiors de formació.
- El desenvolupament personal més ampli i profund possible.
- Disposar d'informació i orientació personal i professional.

Per la seva importància en el moment actual de transformacions socials, culturals i científicotècniques, cal destacar la **formació bàsica**, com un dels elements fonamentals de l'educació permanent. La formació bàsica és una eina imprescindible per garantir l'adquisició de les competències bàsiques a amplis col·lectius. L'educació permanent, i especialment la formació bàsica, ha de respondre a les situacions i problemàtiques específiques dels col·lectius, especialment dels més vulnerables, com les persones nouvingudes, els col·lectius de risc d'exclusió, els

joves sense el títol de graduat en educació secundària, les persones acollides a la renda mínima d'inserció, les dones amb necessitats d'inserció laboral, les persones amb nivells d'instrucció i de qualificació molt baixos, i els habitants de zones de baixa densitat de població i de difícil accés.

Entre totes les administracions i els agents interessats caldrà trobar solucions per superar les diverses barreres que impedeixen a la ciutadania l'exercici del dret a l'educació permanent. Caldria tenir en compte, entre altres, els aspectes següents:

- Adequar les ofertes formatives a les necessitats i als interessos dels ciutadans. En comptes de regir-se amb els criteris del calendari escolar, tractar de mantenir serveis d'educació permanent al llarg de tot l'any i de tots els dies de la setmana, adaptant-los als moments i horaris que es considerin més convenients.
- Flexibilitzar el sistema d'educació permanent en tots els aspectes: accés, ritme, gestió de l'oferta per part dels usuaris, etc.
- Assegurar l'atenció a les persones més desfavorides, més vulnerables, amb risc de marginació o d'exclusió.
- Impulsar un sistema d'informació i orientació acadèmica, professional i laboral.
- Assegurar la igualtat d'oportunitats, la no-discriminació, incloent-hi la cohesió territorial.
- Garantir la disponibilitat de recursos específics suficients.
- Impulsar la innovació i la millora contínua.
- Impulsar l'autonomia dels centres i la seva capacitat d'establir acords de cooperació amb el seu entorn.
- Impulsar la participació dels diversos agents interessats.

3.2 Directrius i tendències en l'àmbit internacional

Els canvis que s'han produït en el món en els darrers 15 anys en diversos àmbits condueixen, tots, a cercar en l'educació permanent respostes i solucions noves. Per la seva importància a l'hora de desenvolupar polítiques educatives, s'analitzen de forma exhaustiva. La dimensió dels canvis a introduir en l'educació permanent a Catalunya ho justifica plenament: difícilment es poden proposar canvis de gran magnitud sense tenir molt en compte les solucions que l'experiència d'altres països – i les recomanacions d'organismes internacionals- ens poden aportar.

Els **tres** aspectes que destaquem a continuació afecten tots els països del món:

- Els canvis demogràfics, tant pel que fa al creixement de la població com, especialment, per la mobilitat i els moviments migratoris i el perllongament de les expectatives de vida. El resultat és l'emergència d'una societat intercultural, interracial i intergeneracional sense precedents. I aquests fenòmens es produeixen en un context mundial de desigualtats extremes.
- La penetrant influència de la televisió i dels mitjans de comunicació en el desenvolupament dels pensaments, de les idees i de les percepcions de les persones de qualsevol cultura i país. Aquests mitjans tenen un paper predominant de propaganda i entreteniment, i estan poc desenvolupats en el vessant educatiu.

- Els imperatius del medi ambient, especialment posats en evidència pels efectes mundials, que exigeixen canvis quant al desenvolupament sostenible, però especialment en la relació de les persones amb el seu entorn.

Els cinc aspectes que destaquem a continuació afecten especialment els països desenvolupats:

- Els nous desenvolupaments en totes les branques de la ciència i la tecnologia, que ofereixen oportunitats sense precedents a la història humana; però que a la vegada plantegen la necessitat urgent de millorar els sistemes d'aprenentatge i actualització dels coneixements de les persones.
- L'esclat de la informació i el coneixement basats en la utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació (especialment Internet i la telefonia mòbil), que ha començat a transformar profundament la societat, les formes de vida i les de treball, de comunicació i d'aprenentatge.
- Els efectes de la globalització tenen impactes en l'ocupabilitat pel que fa a les persones i la competitivitat en l'àmbit de les empreses. La innovació, la qualitat, la flexibilitat, l'adaptació als canvis i la capacitat emprenedora esdevenen elements fonamentals per al desenvolupament i la capacitat de generar riquesa. Les empreses també s'han de transformar en organitzacions capaces d'aprendre i de gestionar el coneixement en xarxa del seu equip humà.
- L'increment de l'individualisme, les transformacions de les estructures familiars i la crisi de les religions; la qual cosa planteja la importància del desenvolupament d'una educació en els valors positius fonamentals de la democràcia i, especialment, la comprensió, la tolerància, la participació comunitària, la solidaritat i l'esperit de col·laboració.

En aquest context, l'informe coordinat per Jacques Delors "**Educació: hi ha un tresor amagat a dins**", de l'Institut d'Educació de la UNESCO, publicat el 1996, ja donava una importància cabdal a l'educació permanent, destacant-la com una eina fonamental per al desenvolupament personal a tots els nivells i àmbits. I en aquest sentit, l'informe destaca la necessitat de permetre un desenvolupament dels quatre aprenentatges fonamentals:

1. Aprendre a conèixer
2. Aprendre a fer
3. Aprendre a ser
4. Aprendre a viure junts

Per la seva importància en el disseny d'un model d'educació permanent, recollim de forma sintètica els aspectes que caracteritzen cada un d'aquests quatre aprenentatges fonamentals.

El primer dels aprenentatges fa referència al saber, als coneixements, i especialment en tres grans eixos vertebradors:

- Adquirir una cultura general àmplia

- Desenvolupar una formació especialitzada
- Adquirir els coneixements i les destreses per aprendre a aprendre al llarg de tota la vida

El segon dels aprenentatges es refereix al saber fer, al saber aplicar els coneixements adquirits, i fonamentalment sobre tres dimensions:

- Adquirir competències per poder afrontar situacions diverses i imprevisibles: capacitat de solucionar problemes
- Habilitats per treballar en equip
- Aprendre fent, aprendre en l'acció

El tercer dels aprenentatges es refereix a saber ser, al desenvolupament personal i emocional. Hi destaquen els àmbits següents:

- Agafar autonomia i capacitat d'anàlisi i interpretació
- Desenvolupar la memòria, la capacitat de raonament, la imaginació i creativitat
- Desenvolupar les aptituds físiques i el benestar corporal
- Potenciar el sentit de l'estètica
- Desenvolupar les competències de comunicació amb els altres
- Comprendre's millor a un mateix, de manera especial

El quart dels aprenentatges es refereix a saber estar, a viure junts, saber compartir i relacionar-se amb els altres. Hi destaquen tres grans àmbits:

- Comprendre els altres: la història, les tradicions i l'espiritualitat
- Ser capaç d'impulsar projectes comuns i compartits
- Saber trobar solucions intel·ligents als conflictes

En aquest àmbit cal destacar la importància de l'educació en els valors: el respecte als altres, la capacitat analítica i crítica, la participació en activitats relacionals de tota mena, la participació democràtica, la capacitat de construcció del futur i la contribució a la cohesió social i al desenvolupament comunitari.

En la formulació de polítiques d'aprenentatge al llarg de la vida és obligada una referència al document de treball dels Serveis de la Comissió Europea **"Memoràndum sobre l'aprenentatge permanent"**, SEC (2000) 1832, del 30 d'octubre de 2000. El Memoràndum destaca que Europa ha evolucionat cap a una societat i una economia basades en el coneixement. Per tant, l'accés a la informació i a l'actualització de coneixements, la motivació i la qualificació per utilitzar de forma intel·ligent els recursos disponibles, tant individualment com amb relació al conjunt de la comunitat, s'estan convertint en la clau per reforçar la competitivitat d'Europa i millorar la capacitat d'inserció professional i l'adaptabilitat de les persones als canvis constants i imprevisibles. La progressiva complexitat de les societats europees, la diversitat cultural, ètnica i lingüística i les noves formes de convivència i de participació, situen l'educació com la clau per afrontar amb èxit aquests reptes. Aquestes dues tendències predominants són característiques de l'evolució social i econòmica de les societats europees, i estan estretament relacionades. Són la base de dos dels objectius fonamentals de l'aprenentatge permanent: promoure la

ciutadania activa i millorar l'ocupabilitat. El Memoràndum conté almenys sis missatges clau:

- “Noves qualificacions bàsiques per a tothom”, amb l'objectiu de garantir l'accés universal i continu a l'aprenentatge, per tal d'adquirir i actualitzar les qualificacions requerides per participar de forma sostinguda en la societat del coneixement. És la base fonamental de la ciutadania activa i de l'ocupabilitat. Les noves competències bàsiques recollides en les conclusions de Lisboa destaquen en síntesi: les TIC, els idiomes, la cultura tecnològica, la capacitat emprenedora i les habilitats socials, que, evidentment, se sumen a les òbvies d'alfabetització i aritmètica elemental.
- “Més inversió en recursos humans”, amb l'objectiu de prioritzar el capital més important d'Europa: les persones. Les empreses seran un dels motors, i els agents socials l'element fonamental dels processos fonamentats en el diàleg social.
- “Innovació en l'educació, la formació i l'aprenentatge”, amb l'objectiu de desenvolupar mètodes, estratègies i contextos educatius per a l'aprenentatge al llarg de la vida, incorporant tot el potencial transformador del desenvolupament científic i tècnic -especialment les TIC-, millorant l'eficiència i l'eficàcia dels processos d'ensenyament i aprenentatge, i desenvolupant entorns que permetin la integració de persones amb discapacitats.
- “Valorar l'aprenentatge”, amb l'objectiu d'integrar les diferents formes d'aprenentatge formal, no formal i informal, amb una gestió dels coneixements positiva que optimitzi els recursos. Per tant, avançar en els processos de reconeixement i certificació de les competències adquirides amb l'exercici professional i l'activitat social.
- “Redefinir l'orientació i l'assessorament”, amb l'objectiu d'aconseguir que totes les persones, al llarg de la seva vida, puguin accedir fàcilment a la informació sobre les oportunitats d'aprenentatge, i que disposin d'assessorament de qualitat per tal d'elaborar projectes individuals de creixement personal i d'actualització professional, especialment en moments clau de canvis per a les persones.
- “Apropar l'aprenentatge a la llar”, amb l'objectiu d'aproximar al màxim les oportunitats d'aprenentatge a les persones. Les TIC cada cop més ho fan tècnicament possible, si bé caldrà tenir en compte factors de desigualtat derivats de situacions econòmiques, condicions de vida o l'aïllament de determinats territoris amb població dispersa; i per tant caldrà impulsar des de les administracions dispositius i mecanismes compensadors adequats com la creació de centres propers als entorns quotidians de les persones.

El **Consell Europeu celebrat a Lisboa el març del 2000**, i confirmat en el Consell Europeu d'Estocolm del març del 2001, va fixar els objectius dels sistemes educatius i de formació nacionals per contribuir a l'Estratègia de Lisboa, en què es declara que “Europa ha d'arribar a ser l'economia del coneixement més competitiva i dinàmica del món, capaç de mantenir un creixement econòmic sostingut acompanyat de la millora quantitativa i qualitativa de l'ocupació i la màxima cohesió social”. La voluntat compartida pels estats membres es va plasmar en el programa “Educació i formació 2010”, per tal d'arribar a disposar el 2010 d'uns sistemes nacionals d'educació i formació que siguin els referents mundials de qualitat. Aquesta ambició estratègica exigeix una transformació i millora profunda dels sistemes educatius actuals, especialment en els aspectes següents:

- Formació dels docents i formadors.
- Millorar els sistemes de competències bàsiques.
- Integrar les TIC en els sistemes d'educació, de formació i d'aprenentatge.
- Millorar l'eficàcia dels recursos i de les inversions.
- Potenciar l'ensenyament d'idiomes.
- Potenciar els coneixements de matemàtiques, ciències i tecnologia.
- Reconeixement i certificació dels aprenentatges no formals i informals.
- Fer que l'educació sigui més atractiva i que estableixi forts vincles amb la vida laboral.
- Millorar i potenciar els dispositius d'informació i orientació al llarg de la vida.
- Desenvolupar sistemes flexibles per fer accessible a tothom l'aprenentatge.
- Potenciar la mobilitat i la cooperació.
- Educar per a la ciutadania activa.
- Desenvolupar un sistema d'indicadors i de punts de referència.

I els tres objectius clau per al 2010 que van establir els ministres d'Educació dels estats membres són:

- Millorar l'eficàcia i l'eficiència dels sistemes educatius i de formació.
- Assegurar que aquests siguin accessibles a tothom.
- Obrir l'educació i la formació al món exterior.

El programa "Educació i formació 2010" engloba totes les accions d'educació i formació en l'àmbit europeu, i comprèn:

- L'ensenyament i la formació professionals ("Procés de Copenhagen").
- El "Procés de Bolonya", ja iniciat el 1999, que desenvolupa l'espai europeu de l'ensenyament superior.

La comunicació de la Comissió "**Fer realitat un espai europeu de l'aprenentatge permanent**" (COM 2001, 678 final, de 21 de novembre de 2001) contribueix a la creació d'un espai europeu de l'aprenentatge permanent, per tal de capacitar els ciutadans europeus perquè es puguin moure lliurement en entorns d'aprenentatge, d'ocupació, de regions i de països. En la comunicació es planteja la necessitat de la cooperació entre tots els agents interessats, en els àmbits nacional i local, i destaca la importància de les administracions locals i dels interlocutors socials. La comunicació insisteix a:

- Centrar els esforços en alguns punts clau com l'alfabetització, l'aritmètica elemental i la iniciació a les TIC.
- Tenir en compte les implicacions de la societat del coneixement en les necessitats dels alumnes (amb relació a les noves competències bàsiques, l'esperit emprenedor, la ciència i tecnologia) i per les tendències de l'ocupabilitat en els mercats laborals.
- Identificar les necessitats i els interessos dels alumnes i dels alumnes potencials.

Destaquem per la seva importància la comunicació de la Comissió "**Punts de referència europeus en educació i formació: seguiment del Consell Europeu de**

Lisboa” (COM 2002, 629 final, del 20 de novembre de 2002). Els punts de referència s'agrupen en sis àrees:

- Inversió en educació i formació.
- Abandonament escolar prematur.
- Titulats en matemàtiques, ciències i tecnologia.
- Població que ha acabat ensenyaments secundaris superiors.
- Competències clau.
- Aprenentatge permanent.

La Comissió, quant a l'educació permanent, proposa adoptar els punts de referència següents l'any 2010:

- Els estats membres haurien de reduir com a mínim a la meitat la taxa d'abandonament prematur, per tal d'assolir un índex mitjà europeu no superior al 10 %.
- Els estats membres haurien d'assegurar que el percentatge mitjà de ciutadans amb edats compreses entre els 25 i els 64 anys que hagin cursat ensenyaments secundaris superiors arribi, pel cap baix, al 80 %.
- El nivell mitjà de participació en l'educació permanent hauria d'assolir pel cap baix el 15 % de la població adulta en edat laboral (entre els 25 i els 64 anys), i en cap cas un percentatge inferior al 10 %.

La comunicació de la Comissió “**Educació i Formació 2010. Urgeixen les reformes per culminar amb èxit l'estratègia de Lisboa**” (COM 2003, 685 final, de l'11 de novembre de 2003) indica que tot i les accions realitzades en els diversos estats membres, els resultats aconseguits són insuficients i encara queda molt recorregut per fer; i dóna un toc d'atenció de la necessitat d'augmentar els esforços, ja que queda encara molt per fer i el temps ja és escàs.

Gairebé el 20 % dels joves europeus no adquireix les competències de la formació bàsica (lectura, escriptura, càlcul, TIC, idiomes, esperit emprenedor i competències personals i cíviques). En l'àmbit de la lectura, el 17,2 % dels joves europeus de 15 anys encara no assoleix el nivell de competències requerides. També destaca la insuficient participació de les persones adultes en l'educació permanent, l'any 2002 es calculava en el 8,5 %, quan l'objectiu del 2010 és assolir el 12,5 % de participació.

La Comissió insisteix en la necessitat d'augmentar la inversió pública en educació permanent. Insta els estats membres a disposar com a molt tard el 2005 per establir estratègies globals, coherents i concertades que responguin a les noves necessitats d'educació i formació permanent, i a realitzar reformes radicals. Proposa concentrar els esforços en els grups més desfavorits i vulnerables: les persones amb baixos nivells d'educació i de qualificació, els treballadors d'edat avançada, els sectors de població marginada o de barris desfavorits, o zones aïllades, i les persones amb dificultats d'aprenentatge.

Les conclusions del Consell del 5 de maig de 2003 sobre els nivells de referència del rendiment mitjà europeu en educació i formació (*punts de referència*),

insisteixen en la necessitat d'invertir en recursos humans; i pel que fa referència a l'educació permanent, destaca que el 2010:

- L'abandonament escolar prematur no hauria de superar el 10 %.
- Com a mínim el 85 % dels ciutadans de 22 anys hauria d'haver cursat ensenyaments secundaris superiors.
- El nivell mitjà de participació en l'educació permanent hauria d'assolir al menys el 12,5 % de la població adulta en edat laboral (entre 25 i 64 anys).

3.3 La formació bàsica en la societat del coneixement

Les competències fonamentals que ha d'adquirir tothom són la **lectura, l'escriptura i el càlcul**. La societat industrial necessitava assegurar que una gran part de la població adquirís aquestes tres competències bàsiques, i per això han estat l'eix de les polítiques educatives dels segles XIX i XX. Òbviament, continuen i continuaran sent el teòric objectiu primordial de l'educació obligatòria que ha d'assolir qualsevol ciutadà, independentment de la seva edat.

En l'actualitat, a la lectura, l'escriptura i el càlcul s'hi han d'afegir una llengua estrangera i l'ús de les TIC.

A aquestes tres competències fonamentals de la societat industrial –que són imprescindibles per bastir la cultura de la persona i sense les quals hi ha poques possibilitats d'aprenentatges posteriors- cal afegir-ne tres més: les competències d'exploració, d'expressió i d'intercanvi, com a destreses essencials per viure i treballar en la societat del coneixement.

L'**exploració** comprèn àmbits com el descobriment d'informació i d'idees, la simulació de situacions i de sistemes, la manipulació i la contrastació de dades i de fets, sigui quina sigui l'àrea de coneixement i d'activitat humana.

L'**expressió** és la plasmació externa dels conceptes, de les idees i de les visions que es tenen de les coses; és l'acció de concreció del treball intel·lectual de la persona.

L'**intercanvi**, concepte que assimila perfectament els fluxos de **comunicació** i de **cooperació**, consisteix en la formulació i la recepció d'informacions i de preguntes, la posada en comú d'idees i la col·laboració i el treball conjunt amb altres persones.

En conclusió, entenem que el nucli de les competències fonamentals de la societat del coneixement està constituït per la lectura, l'escriptura, el càlcul, l'exploració, l'expressió i l'intercanvi.

És reconegut que l'educació bàsica de qualitat i uns bon nivells d'escolarització són els fonaments de l'educació permanent i contínua, tant per a l'accés a nivells superior de formació com per accedir a les activitats culturals. La formació bàsica de qualitat i el seu accés a tota la ciutadania són unes de les claus per a la motivació per seguir-se educant, per participar activament en la societat i per afrontar en millors condicions els reptes de la societat del coneixement i de desenvolupament sostenible, que, alhora, persegueix d'eliminar les desigualtats educatives i reforçar la cohesió social.

La consecució d'aquestes competències són el fonament d'una **formació bàsica de qualitat**, que possibilita i facilita una societat del coneixement i el seu complement com a societat educadora. El conjunt d'aquestes competències són les que haurien de permetre que tots els ciutadans i ciutadanes accedissin a les tres dimensions de l'educació: ètica i cultural; científica i tecnològica; i econòmica i social.

3.4 Igualtat d'oportunitats

Un dels objectius del sistema educatiu ha de ser el de contribuir a la igualtat social i la cohesió social, en el sentit que permeti que tots els ciutadans, independentment de l'origen i la condició social, accedeixin a la possibilitat d'educar-se de forma permanent. Aquesta possibilitat els ha de permetre gaudir d'una igualtat d'oportunitats per fer front a les demandes socials i econòmiques actuals i les que s'entreveuen en el futur.

Per això és tan important que una societat avançada com la nostra, en el context d'un estat del benestar social, disposi d'un sistema educatiu que inclogui l'educació permanent, capaç de fer front, tant a nivell col·lectiu com individual, als reptes de la societat del coneixement i del desenvolupament sostenible

La societat del coneixement i del desenvolupament sostenible ha d'estar, a través de l'educació durant tota la vida, oberta realment a tothom, sense cap tipus de discriminació, per fer possible l'objectiu de la igualtat d'oportunitats i una societat cohesionada i socialment justa. La igualtat d'oportunitats en l'accés a l'educació permanent requereix que no hi hagi barreres econòmiques, i també demanda de ser actius en la prevenció i l'eliminació de qualsevol tipus de discriminació, sigui per raó de gènere, lloc de naixement, posició social, capacitats físiques i mentals, llengua, cultura i creences religioses, entre altres aspectes.

3.5 Ciutats educadores

¿**Quin paper té l'entorn** en tot aquest escenari i fins a on és important de tenir-lo en compte a l'hora de promoure un millor sistema d'igualtat d'oportunitats en la política educativa catalana?

¿Com millorem la qualitat del sistema educatiu a Catalunya, com preparem millor les futures i les actuals generacions per sortir-se'n dels grans reptes plantejats, i des d'una perspectiva progressista? I com ho fem mantenint, a més, els lligams i la cohesió social i comunitària?

D'entrada, cal donar una importància cabdal al **factor de la proximitat** en la millora de la qualitat de les polítiques de serveis personals, en general, i en la política educativa, en concret. En els darrers anys hem anat passant d'una concepció de les polítiques de benestar que posaven l'accent bàsicament en l'accés universal als serveis, a concepcions que, partint d'aquest accés, es preocupen de la qualitat de les respostes i les centren en la capacitat d'atendre de manera no rígida demandes heterogènies i específiques. Per altra banda, cada vegada es fa més evident que la realitat social presenta fenòmens i riscos d'exclusió que requereixen perspectives de resposta transversal i integral. Tot plegat exigeix reforçar els aspectes de disseny de les polítiques i de capacitat de formular projectes concrets, específics i amb atribució

clara de responsabilitats. I en aquesta tasca el fer-ho *des* de l'entorn i *amb* l'entorn és un factor essencial.

Els grups primaris, com la família, però també d'alguna manera altres àmbits tradicionals de socialització com l'escola i la feina, continuen sent les realitats vertebradores de l'experiència diària de la gent; i són, per tant, els seus àmbits de quotidianitat els àmbits en què s'acaben definint les necessitats i respostes considerades satisfactòries per a cadascú. Contra l'atomització i la compartició que caracteritza les ciutats o altres grans agregats socials, podem tractar de facilitar l'aparició de vells i nous esquemes de solidaritat. Contra la degradació de la qualitat de vida necessitem generar convivència. Davant de la irresponsabilitat i l'egocentrisme que pot anar generant una societat que només privilegia la llibertat i la diferència, caldria buscar nous referents morals, nous valors cívics. Allò que s'anomena *identitat comunitària* tindria aquest sentit; una forma d'anomenar aquesta identificació, aquesta implicació responsable amb una realitat entesa com a natural i pròpia. Les relacions que es van generant en aquells nivells, les xarxes que es creen, generen solidesa, generen regles de confiança i vincles basats en reciprocitats que acaben construint sentiments de pertinença i voluntat de participació en la cerca de solucions als problemes propis i col·lectius.

Qualsevol institució educativa té límits en la configuració (fronteres d'edat, plans d'estudi...), tradicions i valors específics. Al seu interior trobem grups i xarxes de grups que connecten amb altres grups i xarxes d'altres escoles (i que així mateix tenen punts d'encreuament amb altres xarxes comunitàries presents en la societat). Hi ha, doncs, tots els ingredients del que s'ha anomenat *comunitat*. I a partir d'aquesta concepció podem configurar de manera diferent les tasques i maneres d'entendre l'àmbit educatiu i la seva relació amb l'entorn.

La comunitat educativa no pot quedar reduïda a una institució reproductora de coneixements i capacitats. Ha de ser entesa com un lloc en què es treballen models culturals, valors, normes i formes de convida i relacionar-se. És un lloc en què conviuen generacions diverses, en què trobem continuïtat de tradicions i cultures, i és, així mateix, un espai per al canvi. La comunitat educativa i la comunitat local han d'entendre's, creiem, com a àmbits d'interdependència i d'influència recíproca, ja que, com hem dit, individus, grups i xarxes que són presents en l'entitat educativa hi són també en la comunitat local, i no s'entén una cosa sense l'altra.

El futur de les ciutats depèn cada vegada més del futur de la seva gent, dels seus ciutadans, i aquest futur està cada vegada més marcat per l'esforç i la qualitat formativa de les diverses comunitats urbanes. En alguns municipis s'han començat a prendre iniciatives en aquest sentit, potenciant reflexions socials tan àmplies com és possible sobre el **binomi ciutat-educació**. Les ciutats necessiten un sistema formatiu que eduqui en els valors cívics que avui dia són considerats imprescindibles per a la convivència i la cohesió social: pluralisme, dret i respecte a la diferència, solidaritat, compatibilitat entre localisme i universalisme, educació en la flexibilitat i adaptació, compatibilitat i complementarietat entre humanisme i ciència. Per la seva banda, el sistema educatiu de qualsevol ciutat necessita disposar i considerar l'entorn urbà i els seus habitants com una cosa no aliena al fet educatiu. La ciutat-educació i l'educació-ciutat són un binomi inseparable per a una formació cívica completa, entenent el civisme com una vertadera virtut privada d'innegable utilitat pública.

En aquest context, la Generalitat de Catalunya, amb l'acord dels municipis, ha plantejat propostes per establir o traçar plans d'entorn. Aquests plans s'entendrien com un compromís per potenciar, impulsar i fer créixer les iniciatives que trenquin les fronteres entre educació i escola, entre educació i ciutat, entre la comunitat educativa i les comunitats ciutadanes. No pot ser entès, doncs, com un assumpte dirigit des de les institucions públiques, sinó com l'enfilada d'una pluralitat d'actors implicats en el futur de l'entorn educatiu de referència. En aquest entorn trobarem les institucions educatives, per tal d'establir formes de col·laboració per preparar i educar els conciutadans en els valors cívics i en les capacitats intel·lectuals necessàries per afrontar les noves exigències productives i culturals. I el conjunt d'agents formatius ha de poder trobar en la comunitat local, en la ciutat, el marc essencial per integrar-hi el seu treball i projectar-hi tota la potència formativa, aprofitant les grans potencialitats educadores de l'entorn local i comunitari, i coresponsabilitzant-se els uns i els altres dels problemes comuns i de les possibles solucions. Creiem que ja no es pot entendre el futur de cap ciutat sense tenir en compte l'educació, sense tenir en compte els centres educatius; ni es podrà treballar en el futur de les institucions educatives separant-lo del futur de les comunitats locals en què s'insereix.

En la mesura que l'educació permanent emmarca les diferents etapes i moments educatius, que va més enllà de l'educació a les institucions escolars i en els centres de treball, es planteja la necessitat de recollir i donar coherència a totes les possibilitats i la diversitat educativa que les societats desenvolupades, plurals i tecnològicament complexes ofereixen. Els entorns educatius han de donar coherència a les múltiples ofertes i possibilitats construint ciutats i entorns educadors.

El concepte d'entorn educatiu, de societat educadora, no només recull les diferents experiències de les ciutats, dels barris, de l'entorn, etc., dels entorns educatius i de treball, sinó que complementa i recull la possibilitat que qualsevol societat com a conjunt pot esdevenir una ocasió educativa i un moment de desenvolupament personal.

A més, el desenvolupament de la societat del coneixement basada en un desenvolupament sostenible no només incrementa les oportunitats d'accedir a les dades i als fets, sinó que demana canvis d'actituds i de competències. Les ciutats i els entorns educadors haurien de permetre que cadascú se servís de les informacions, d'exemples i innovacions i de pautes de comportament, i que pogués recollir-les, seleccionar-les, ordenar-les, gestionar-les i utilitzar-les. El desenvolupament social en l'estat del benestar possibilita també -per la reducció de les jornades laborals i l'allargament de l'esperança de vida- més disponibilitat de temps per participar activament en la societat.

El dret a educar-se al llarg de tota la vida i el principi d'igualtat d'oportunitats haurien de vertebrar les concrecions de les diferents etapes i àmbits educatius, de manera que la societat educadora garantís des de la formació bàsica l'accés a les altres etapes i modalitats educatives, així com la inserció al món laboral i a la societat de la informació i multicultural.

Aquest document de bases vol promoure propostes per a la creació de les condicions necessàries (entorns que vagin configurant una societat educadora), de manera que l'educació al llarg de la vida sigui de qualitat i estigui a l'alçada dels reptes actuals i del futur.

3.6 L'acreditació de les competències adquirides

L'acceleració dels canvis tecnocientífics i la construcció de la societat del coneixement, amb les transformacions conseqüents en la manera de produir, de fer i de viure, provoca demandes noves en la necessitat de formació i capacitació dels ciutadans. Es fa impensable que amb una sola formació inicial es puguin avui dia afrontar els canvis tecnocientífics de la societat del coneixement, la interculturalitat i la globalització. Els programes de formació professional, de la formació ocupacional, de la formació contínua i de l'educació permanent van de la mà de les necessitats permanents de fer front a les exigències de l'ocupabilitat de les persones i la competitivitat de les empreses.

L'educació permanent pren, doncs, una rellevància especial en l'actual societat del coneixement i del desenvolupament sostenible. Els nous reptes socials i laborals han incrementat la demanda continuada d'educació quant a l'adquisició de competències i d'equitat. L'objectiu principal és incrementar la qualificació dels ciutadans que, alhora, contribueix a augmentar la valoració personal i social, obre noves expectatives personals i professionals a les persones que hi participen, sense deixar de transmetre les adquisicions, els fonaments i els fruits de l'experiència humana.

L'educació permanent inclou un ampli ventall d'iniciatives: formació bàsica, alfabetització digital, preparació per a la formació ocupacional, preparació per a l'accés a diferents nivells educatius, etc., que es poden emmarcar tant en l'àmbit de l'educació formal com de l'educació no formal. Els aprenentatges realitzats en contextos informals són els que s'han produït sense intenció en la vida quotidiana de les persones, i que no sempre són reconeguts com a promotors de nous coneixements o competències.

Cal, en definitiva, donar resposta a les necessitats de formació i reconèixer, validar i certificar els aprenentatges que les persones han realitzat al llarg de la seva vida en diferents contextos: formals, no formals i informals. Només així contribuiran al compliment del dret de totes les persones a l'educació i al foment d'unes societats més solidàries entre generacions.

L'educació permanent s'haurà d'acoblar al sistema nacional de reconeixement, validació i certificació de competències, per tal de fer possible l'acreditació de les competències bàsiques que les persones hagin assolit en el decurs de la trajectòria personal i professional.

4 Orientacions generals per a l'educació permanent

4.1 Objectius de l'educació permanent

Cal fer de Catalunya un país socialment avançat, on el **dret a formar-se i l'accés a l'educació en qualsevol moment de la vida** quedi garantit. On es pugui adquirir la formació bàsica, possibilitant el pas entre les distintes etapes de l'educació, i així accedir a nivells superiors de formació, i el desenvolupament personal com una de les maneres de reduir les desigualtats socials derivades dels diferents nivells de formació i qualificació. L'objectiu és contribuir a implantar la possibilitat de l'educació al llarg de tota la vida en el si de la societat catalana.

L'educació permanent es perfila com una part del sistema educatiu orientat a desenvolupar la formació bàsica que engloba un conjunt de competències: les competències bàsiques, les competències transprofessionals i la competència social. L'educació permanent no és altra cosa que la formació al llarg dels diversos cicles de vida i ha de ser concebuda com "educació i aprenentatge permanent", diferenciats de l'educació inicial que es fa en edats escolars.

Un dels objectius de l'educació permanent és assegurar que tots els ciutadans puguin, en qualsevol moment de la seva vida, adquirir les competències bàsiques corresponents a l'ensenyament obligatori i assegurar, així, l'accés al sistema educatiu, especialment pel que fa a la formació professional específica. Per tant, l'educació permanent ha d'assegurar a tothom:

- El coneixement del català com a llengua instrumental.
- Un nivell bàsic d'usuari de les TIC.
- La preparació per a la formació professional (inicial, específica, ocupacional i contínua).
- La preparació per a l'ensenyament secundari postobligatori i l'accés a la universitat.
- Una base de coneixements per estudiar amb èxit idiomes o determinats nivells superiors de català.
- I, en qualsevol cas, ha d'augmentar la formació transprofessionals per facilitar el nivell d'ocupabilitat de les persones.

Per aconseguir aquests objectius cal potenciar els dispositius educatius que assegurin als ciutadans:

- Disposar d'oportunitats per formar-se en qualsevol moment de la seva vida.
- Poder adquirir i actualitzar la formació bàsica.
- Actualitzar la formació en competències transprofessionals per tenir un millor accés a l'ocupació.
- Augmentar i actualitzar la competència social per exercir un paper actiu en la societat i un millor desenvolupament personal i cultural.
- Poder accedir a nivells superiors de formació.
- Poder-se informar de les diverses ofertes i oportunitats, i així poder-se orientar de forma individual del que és el més adequat segons les necessitats de cada persona en cada moment, com: consolidar la formació personal, les possibles

llacunes; reprendre formacions inacabades; conèixer els mecanismes del mercat de treball, les relacions laborals, els drets i els deures dels treballadors; tenir un projecte personal i professional; saber cercar feines; orientar-se en les possibilitats de reconeixement de competències adquirides en l'exercici professional.

4.2 Destinataris de l'educació permanent

L'actual normativa sobre la "*formació de persones adultes*" presenta diverses imprecisions. Una d'elles és la definició de "*persona adulta*", que inclou qualsevol persona a partir dels 18 anys, i en determinades circumstàncies fins i tot a partir dels 16 anys⁷ pel sol fet que es té l'edat laboral. Aquesta definició facilita que des dels centres de secundària es promogui la derivació als centres de persones adultes dels joves amb dificultats d'aprenentatge, fet que és font de seriosos problemes per a aquests centres. Aquests col·lectius haurien de disposar més àmpliament de metodologies individualitzades i adaptades als seus interessos, i que garantissin l'assoliment dels objectius educatius. En cap cas, haurien de ser considerats com a persones adultes.

En l'altre extrem d'edats caldria articular programes destinats a les persones adultes d'edat avançada, per a les persones que han superat l'edat laboral i que des del punt de vista d'educació permanent tenen dret a gaudir d'una oferta formativa que respongui a les seves necessitats. Actualment, una part d'aquests col·lectius són atesos inadecuadament en els centres de persones adultes.

Dins el marc de l'educació permanent, amb un enfocament de formació al llarg de la vida, i per tant de la formació adreçada a les persones adultes, cal considerar per una banda la formació per a l'ocupació que es gestiona des del Departament de Treball i Indústria, i per una altra la formació contínua que està regulada pels acords tripartits entre l'Administració i els agents socials. En el primer cas, la formació per a l'ocupació està adreçada a persones en edat laboral i s'organitza en programes específics atenent les diverses situacions dels col·lectius diana. En el segon cas, la formació contínua s'adreça a les persones ocupades, i els oferents són les empreses i les organitzacions patronals i sindicals.

En previsió del desenvolupament de la Llei Orgànica d'Educació, els destinataris de l'educació permanent haurien de ser les persones entre 18 i 64 anys amb necessitats de formació bàsica. De forma excepcional, caldria incloure els joves nous de més de 16 anys sense escolarització en el seu país d'origen.

L'educació permanent no es pot convertir en una via per escolaritzar alumnat amb dificultats en els centres ordinaris, que presenta un expedient acadèmic amb recuperacions normalment no reeixides, repeticions de curs i, per tant, amb un retard d'edat; que ja tenen més de 16 anys però previsiblement no podran obtenir el títol de graduat en educació secundària obligatòria.

⁷ LOCE, art. 52, 3.

4.3 Àmbits de l'educació permanent

Els àmbits de l'educació permanent seran els següents:

- **Educació general i d'accés al sistema educatiu:** adquisició de les competències bàsiques de l'educació secundària obligatòria; preparació per a l'accés als cicles formatius de grau mitjà i de grau superior; formació inicial en idiomes estrangers; formació inicial en el coneixement del català.
- **Educació per a les competències transprofessionals:** adquisició i actualització de les competències transprofessionals; reconeixement i acreditació de les capacitats adquirides a través de l'experiència professional i no formals o informals en general; comprendre la informació i orientació personal i professional.
- **Educació per a la cohesió i participació social:** adquisició de la competència social; comprensió de l'entorn social; conèixer Catalunya; participació activa en la vida comunitària; promoure la participació en entitats i associacions sindicals, culturals, esportives, juvenils, cíviques, etc; preparació per a una jubilació activa.

4.4 Programes i accions

Proposem desenvolupar, en cadascun dels àmbits de l'educació permanent, els programes i accions que es descriuen a continuació.

4.4.1 Programes de l'àmbit d'educació general i d'accés al sistema educatiu

Són programes que tenen per finalitat assegurar el títol de graduat d'educació secundària obligatòria (GES) i millorar l'accés a l'educació formal a les persones, especialment en edat laboral, que no han assolit aquest nivell anteriorment. Aquest programa potenciarà també l'accés a la formació professional, especialment als cicles formatius de grau mitjà, però també als de grau superior i a la universitat per a més grans de 25 anys.

Programa	Objectiu	Accions formatives
Graduat en educació secundària	Adquirir les competències bàsiques i obtenir el títol de GES	<ul style="list-style-type: none">- Presencial i semipresencial: als actuals centres i aules de formació d'adults i als centres i aules d'autoformació, amb avaluació contínua.- A distància: per mitjà del programa "Graduï's. Ara en secundària!" i l'oferta de la xarxa de centres de formació a distància. Avaluació contínua.- Autoformació.
Preparació a proves d'accés	Facilitar l'accés de les persones sense titulació, a l'FP i a la universitat	<ul style="list-style-type: none">- Cursos de preparació de les proves d'accés als CFGM, CFGS i a la universitat (majors de 25 anys)

4.4.2 Programes de l'àmbit d'educació per a les competències transprofessionals

La formació bàsica inclosa a l'educació permanent ha de possibilitar l'adquisició de les competències transversals presents a totes les professions (competències transprofessionals), que possibilitin d'accedir amb més facilitat tant a la formació ocupacional i contínua com a l'actualització, la reconversió i el perfeccionament de coneixements i habilitats per exercir una professió segons les exigències del desenvolupament social i dels canvis del sistema productiu.

Programa	Objectiu	Accions formatives
Competències transprofessionals	Adquirir i actualitzar les competències transprofessionals. Preparar per a la Formació Professional especialitzada, tot contribuint a millorar la qualificació professional	<ul style="list-style-type: none"> - Processos per a l'adquisició de les competències professionals transversals⁸ - Formació per a la prevenció de riscos laborals - Informàtica i TIC a nivell d'usuari - Nivells bàsics d'idiomes
Informació i orientació	Potenciar els projectes personals i professionals i disposar de les oportunitats per tirar-los endavant	Informació i orientació per tal d'establir Itineraris d'educació i aprenentatge permanent
Reconeixement, acreditació i certificació de competències	Acreditació de les competències que les persones hagin assolit en la trajectòria personal i professional	Processos de reconeixement, d'acreditació i de certificació de competències, d'acord amb els procediments establerts per l'Institut Català de Qualificacions Professionals

4.4.3 Programes de l'àmbit d'educació per a la cohesió i participació social

Per tal d'augmentar les competències per exercir un paper actiu en la societat, l'eix d'inclusió i de participació social cal desenvolupar-lo amb els diversos col·lectius que tenen risc de marginació i exclusió, tant per raons d'immigració, formatives, econòmiques, socials, etc.

⁸ Adaptació, valoració de les condicions de treball, organització del treball, resolució de problemes, treball en equip, autonomia, iniciativa, empenedoria i integració d'aprenentatges.

Programa	Objectiu	Accions formatives
Ensenyaments inicials	Assolir coneixements inicials de lectura, escriptura, alfabetització digital (TIC) i idiomes	<ul style="list-style-type: none"> - Acollida formativa a nousvinguts - Iniciació a la llengua catalana - Iniciació a la llengua castellana - Iniciació a una llengua estrangera - Iniciació a la informàtica/TIC
Certificat de formació instrumental	Ampliar els coneixements bàsics de lectura, escriptura i càlcul	<ul style="list-style-type: none"> - Amb modalitat presencial, d'un a tres cursos, amb avaluació continuada - Superació de les proves específiques (dues convocatòries anuals)

4.5 Modalitats

Les diverses accions formatives dels diferents programes d'educació permanent es podran fer en les modalitats següents:

- Modalitats presencials:
 - Grupals
 - Individualitzades en règim d'autoformació
- Modalitat no presencial o a distància.

Per a totes les modalitats s'establiran els procediments de tutorització i d'avaluació corresponents, que es basaran en l'avaluació continuada dels aprenentatges realitzats. Els ensenyaments cursats en qualsevol de les modalitats esmentades tindran, un cop avaluat l'aprenentatge, la mateixa validesa a tots els efectes. Caldrà, per tant, garantir la cobertura normativa adequada per a cadascuna de les modalitats.

4.6 Processos d'acreditació de competències

El Departament d'Educació realitza, mitjançant l'Institut Català de Qualificacions Professionals, l'acreditació de competències professionals; de la mateixa manera, mitjançant els centres d'educació permanent, establirà els procediments oportuns per acreditar les competències bàsiques adquirides al llarg de la vida, i d'aquesta forma poder accedir de forma flexible i oberta a determinades accions o programes d'educació permanent.

A més, el Departament d'Educació convocarà periòdicament proves lliures perquè les persones adultes no matriculades en centres d'educació permanent, en totes les modalitats, puguin obtenir o bé el certificat de formació instrumental o bé el títol de graduat d'educació secundària obligatòria.

5 Propostes per a la gestió del sistema

5.1 Un sistema cogestionat per les administracions locals i la Generalitat

Les necessitats d'educació permanent tenen una gran variabilitat depenent del territori, segons les característiques demogràfiques i sociològiques, les característiques geogràfiques, la història, el tipus i grau de desenvolupament econòmic i social, la planificació del territori, etc. L'administració local, justament per la proximitat a la realitat, és la més adequada per a la detecció d'aquestes necessitats, la planificació de l'oferta i l'actuació.

Les necessitats de l'educació permanent varien en gran mesura depenent del territori, les característiques demogràfiques i sociològiques, el tipus i grau de desenvolupament econòmic i social i la planificació del territori. L'Administració local, per la proximitat a la realitat, és la més adequada per a la detecció d'aquestes necessitats, la planificació de l'oferta i l'actuació consegüent.

Les diferents administracions que intervindran per satisfer el dret a la formació al llarg de la vida posaran l'èmfasi en la descentralització i municipalització dels serveis. La complexitat de les actuacions caldrà fer-la de forma coordinada entre els diferents departaments de la Generalitat i les administracions municipals. Quan convingui, es crearan els organismes de coordinació i seguiment que es considerin oportuns.

Pel que fa a l'oferta de formació bàsica, el mapa de l'oferta formativa s'ha de construir en els propers anys, conjuntament entre el Departament d'Educació i les administracions locals. La xarxa actual de centres i aules és insuficient per a les necessitats actuals, i inadequada per afrontar els reptes de futur en què les tecnologies de la informació i la comunicació poden aportar un potencial encara desconegut.

Un marc possible de cogestió pot consistir en un repartiment de competències entre el Departament d'Educació i els municipis, distribuïdes de la manera que s'exposa a continuació. En un primer esquema de cogestió, el Departament d'Educació hauria d'assegurar:

- La **política educativa**. En la mesura que cal fer front a reptes de dimensió nacional, que afecten directament la cohesió social i la competitivitat econòmica del país, correspon al Govern definir les polítiques i les disposicions pressupostàries que han de permetre de bastir un sistema d'educació permanent que hi doni resposta.
- **L'ordenació i la innovació educativa**. En el marc de l'educació permanent s'hi inclouen ensenyaments que condueixen a l'obtenció de títols acadèmics, així com ensenyaments que preparen per a l'accés al sistema educatiu i certificacions que tenen correspondència amb certificacions de validesa en l'àmbit professional. Ha de correspondre a l'Administració educativa i a les administracions amb

competències en la resta d'àmbits de l'educació permanent l'establiment de l'ordenació dels ensenyaments, així com la gestió dels procediments d'autorització de les diferents ofertes formatives.

- La dotació, gestió i formació del **professorat**. Partint de l'actual composició de les plantilles de personal docent, l'opció més recomanable és la d'encomanar aquesta responsabilitat a l'Administració educativa, pel que fa al professorat dels actuals centres i aules de formació de persones adultes. Caldrà estudiar, com a conseqüència, les fórmules més adequades per tractar la situació del professorat dels actuals centres de formació de persones adultes de titularitat municipal.
- L'**avaluació** del sistema i la **inspecció** educativa i de serveis, que ha de permetre de fonamentar l'actualització de les polítiques educatives i facilitar un sistema de garanties que aporti transparència i solvència als processos d'ensenyament i aprenentatge.

Per part de les **administracions locals** caldria assegurar:

- El **diagnòstic de necessitats** i la **planificació de l'oferta**. Per la seva característica d'Administració de proximitat, les administracions locals són les més adequades per diagnosticar les necessitats d'educació permanent, identificar la demanda potencial i donar-hi resposta mitjançant la planificació adequada de l'oferta. L'elaboració de plans locals d'educació permanent ha de fer possible un aprenentatge centrat en els individus i les seves necessitats, i que reforci les bases de la integració i la cohesió social.
- L'**organització dels recursos** i la **gestió de l'oferta** de formació. De forma complementària a l'apartat anterior, l'execució de la planificació ha de correspondre als ajuntaments, que són els qui amb més agilitat poden organitzar els recursos disponibles i atendre els requeriments de gestió de l'oferta. En aquest sentit, caldrà estudiar les fórmules més adequades per a garantir el suport financer de la Generalitat a la xarxa de centres de titularitat municipal.
- Les **instal·lacions** i els **equipaments**, aprofitant les oportunitats d'optimització dels recursos municipals.

Finalment, l'educació permanent ha de ser un dels instruments clau del desenvolupament dels plans educatius d'entorn municipals. En el marc d'aquests plans, els objectius específics de les accions d'educació permanent seran:

- Garantir l'alfabetització en llengua catalana de les persones adultes immigrades i un coneixement de l'entorn geogràfic, cultural i social proper.
- Promoure els ensenyaments inicials de llengua oral i llengua escrita adreçats a persones nouvingudes.
- Promoure en els centres i les aules d'educació permanent actuacions d'orientació formativa en el procés d'aprenentatge al llarg de la vida.

5.2 Tipologia de centres i mapa de l'educació permanent

Tipologia de centres

Els centres i les aules que tenim actualment a Catalunya no responen a un model prèviament definit, i la diversitat de tipologies i capacitat operativa fa necessària una tasca important de reestructuració.

A més, la xarxa actual de centres i aules és insuficient per a les necessitats actuals, i inadequada per afrontar els reptes de futur en què les tecnologies de la informació i la comunicació poden aportar un potencial encara desconegut.

Cal garantir l'accés a l'educació permanent mitjançant una **xarxa de centres per a l'educació permanent**. El mapa de l'educació permanent identificarà les característiques del dispositiu d'educació, de formació i d'aprenentatge permanent que des d'un punt de vista social possibiliti la igualtat d'oportunitats per a tothom, independentment del gènere, de les característiques personals i dels llocs de residència. La planificació de l'oferta d'educació permanent ha de permetre d'avançar en la conciliació de la vida laboral i la vida familiar, donar respostes positives al perllongament de l'expectativa de vida de les persones grans, i facilitar els processos d'inserció social i laboral i, en alguns casos, de reinserció.

Com a conseqüència de la nova Llei caldrà elaborar un mapa de l'educació permanent, que haurà d'anar acompanyat d'un pla d'inversions per a la creació de nous centres d'educació permanent.

Evidentment, no tots els municipis tenen la mateixa capacitat d'intervenció, i caldria preveure la tipologia de centres següent, que defineix tres tipus de centre que poden ser complementaris en un mateix municipi:

1) Centres específics d'educació permanent

- Els centres específics d'educació permanent estaran ubicats en equipaments municipals.
- Per a poblacions de més de 30.000 habitants, normalment es tractarà de centres d'una certa dimensió (a tall d'exemple podrien ser claustres amb un mínim d'11 docents, amb unes sis aules polivalents i tres d'especialitzades per poder fer autoformació, informàtica i un laboratori de ciències i tecnologia), amb una capacitat per uns 150 alumnes simultanis en doble o triple torn de matí, tarda i vespre.
- Per a poblacions de més de 10.000 habitants, normalment estaran ubicats en equipaments municipals multifuncionals, on s'integrarien diverses ofertes (ocupacional i normalització lingüística).
- En tots els casos es promourà la gestió dels equipaments disponibles al municipi o a la comarca per tal d'ubicar accions de proximitat en determinats col·lectius vulnerables.

2) Oferta d'educació permanent en centres ordinaris

- Es potenciarà que els centres ordinaris atenguin les necessitats d'educació permanent identificades en l'àmbit municipal que no es poden atendre als centres específics o que les poden complementa.
- En una primera fase es tractaria d'ubicar centres o aules de formació en els espais d'un centre ordinari d'educació secundària, omplint la franja horària de tarda i vespre. En una segona fase, amb les modificacions pertinents del reglament d'organització dels centres (ROC), el centre de formació s' integraria en el centre ordinari, transformant-se en un departament específic. És adequat per a qualsevol tipus de població que disposi d'un IES.
- Aquesta opció està contemplada en el Decret 72/1994, de 6 d'abril, pel qual es regulen els centres de formació d'adults (DOGC 1884, 15.04.1994) que estableix en l'article 6.3 de requisits mínims dels centres de formació d'adults: "Els centres docents ordinaris poden tenir en la mateixa seu centres i aules de formació d'adults on s'imparteixi la formació instrumental i bàsica".

3) Centres de suport de l'educació permanent a distància

- En poblacions petites, d'uns 1.000 habitants, allunyades dels nuclis urbans i amb pocs equipaments educatius, per tal de donar resposta a les necessitats d'educació permanent, s'instauraria una xarxa de petits centres o punts de suport per a la formació a distància i l'autoformació. Podrien estar ubicats en diversos espais, com per exemple equipaments municipals adequats per a una aula d'autoformació, exclusiva o compartida, o en determinats espais d'un IES.
- L'equip docent d'acollida i tutoria podria ser o bé del Departament d'Educació o bé municipal. Aquests centres o aules estarien adscrites al programa o centre de formació a distància del Departament d'Educació. Des dels centres de suport es gestionaria la matrícula i el seguiment de l'alumne. L'assessorament, la formació i l'avaluació, en tots els casos, es faria des del centre de formació a distància del Departament d'Educació.

5.3 Personal docent

Un dels factors cabdals per a la construcció i ulterior consolidació d'un sistema d'educació permanent és, sense cap mena de dubte, el personal docent. Si en el passat aquest ha estat un factor clau del dinamisme de la formació de persones adultes, una nova etapa de l'educació permanent no és concebible sense l'aplicació de mesures que potenciïn la funció docent d'acord als reptes plantejats.

A l'efecte de definir el personal docent que podrà impartir accions formatives d'educació permanent, caldrà:

1. Distingir entre ensenyaments que condueixen a l'obtenció d'un títol amb validesa acadèmica i els que no.
2. Distingir entre activitats d'ensenyament-aprenentatge i processos d'acreditació de competències o proves lliures.
3. En el cas d'ensenyaments que condueixen a l'obtenció d'un títol amb validesa acadèmica, s'exigiran els mateixos requisits de titulació que els exigits per als ensenyaments equivalents en el sistema ordinari. En el cas dels centres de titularitat pública (Generalitat), els ensenyaments equivalents a l'educació primària els impartiran docents mestres de primària i els equivalents a l'educació secundària obligatòria, professorat d'ensenyament secundari.
4. Per impartir ensenyaments "no reglats" però autoritzats per les administracions competents es demanaran els mateixos requisits de titulació i/o capacitació.
5. El professorat haurà d'acreditar la capacitació específica per a l'educació permanent i utilitzar les estratègies més adequades.
6. El Departament d'Educació establirà en el Pla de formació permanent i la formació inicial els cursos i crèdits formatius que permetin assolir i acreditar aquestes competències.

5.4 Finançament

La Proposta de Llei anirà acompanyada d'una memòria econòmica que tingui en compte, almenys, els aspectes següents:

- Un finançament sostenible de l'educació permanent d'acord amb la mitjana europea en despesa social.
- Els costos de l'actualització del mapa d'educació permanent a Catalunya.
- Un pla d'equipaments i inversions per aconseguir que tots els centres disposin d'espais adequats.
- Una previsió de les necessitats de personal docent i de serveis en els propers anys i un pla d'estabilitat de les plantilles.
- El desenvolupament de l'autoformació i la formació a distància.

6 Procediment per al debat i cronograma indicatiu

6.1 Procediment per al debat

Aquest Document de bases s'ha elaborat amb la voluntat de servir de referència per a un ampli debat sobre la nova llei. Per tal de fer-ho possible, el Departament d'Educació promourà jornades específiques de debat amb cadascun dels agents implicats, perquè puguin fer les seves consideracions i aportacions a la futura Llei d'educació permanent. Paral·lelament, el Document de bases estarà disponible al web del Departament d'Educació, perquè qualsevol persona interessada hi pugui fer aportacions via telemàtica. L'equip de la Direcció General de Formació Professional i Educació Permanent recollirà i sintetitzarà les aportacions.

En qualsevol cas, caldrà assegurar la participació en el debat de les institucions, les entitats i els col·lectius següents:

- El professorat de centres i aules de formació de persones adultes, a través de les juntes territorials i de la Junta Permanent de Directors
- Els departaments de la Generalitat relacionats amb l'educació permanent
- Els ajuntaments i les entitats municipalistes
- Els Moviments de Renovació Pedagògica
- Els sindicats
- Les associacions professionals vinculades a la formació de persones adultes
- Experts en educació permanent
- Els òrgans del Departament d'Educació vinculats a l'FPA
- El Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu
- El Consell Escolar de Catalunya

6.2 Cronograma indicatiu

	2005		2006		
	nov.	des.	gen.	feb.	març
Presentació Document de bases					
Debat públic i elaboració de conclusions					
Presentació de les conclusions del debat					
Elaboració i presentació de l'Avantprojecte de llei					
Inici del tràmit parlamentari					

7 Documents de referència sobre educació permanent

Adjuntem a continuació la normativa vigent i alguns documents de referència sobre l'educació permanent d'organismes internacionals. Estan relacionats cronològicament per tal de copsar possibles interrelacions entre ells i facilitar la consulta quant a l'evolució de la normativa i les directrius amb relació a l'educació permanent i la formació de persones adultes:

- *Libro Blanco. Educación de Adultos*. Ministerio de Educación y Ciencia. Setembre de 1986.
- Llei 3/1991, de 18 de març, de formació d'adults. DOGC, núm. 1.424, 27.03.1991.
- Decret 72/1994, de 6 d'abril, pel qual es regulen els centres de formació d'adults. DOGC, núm. 1.884, 15.04.1994.
- UNESCO Institute for Education (UIE): "*Educació: hi ha un tresor amagat a dins*". (Informe Delors), 1996.
- Document de treball dels Serveis de la Comissió: "*Memorándum sobre el aprendizaje permanente*". SEC (2000) 1.832, del 30 d'octubre de 2000.
- Acord de Govern del 6 de març de 2001, pel qual s'aprova el "*Mapa de la Formació bàsica d'Adults de Catalunya*".
- Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE): "*Aspectos económicos y financieros del aprendizaje a lo largo de toda la vida*". 2001.
- Comunicació de la Comissió: "*Hacer realidad un espacio europeo del aprendizaje permanente*". COM (2001) 678 final, del 21 de novembre de 2001.
- Decret 213/2002, d'1 d'agost, pel qual s'estableix l'ordenació curricular de la formació bàsica de les persones adultes. DOGC, núm. 3.694, 7.08.2002.
- Comisión de las Comunidades Europeas. "*Aumento de la tasa de población activa y fomento de la prolongación de la vida activa*". COM (2002) 9 final. 24.01.2002.
- Comunicació de la Comissió: "*Puntos de referencia europeos en educación y formación: seguimiento del Consejo Europeo de Lisboa*". 20.11.2002.
- LOCE 10/2002, de 23 de desembre (Llei orgànica de qualitat de l'ensenyament). BOE, núm. 307, 24.12.2002.
- UNESCO Institute for Education (UIE): "*Enrichir le trésor. Vision et stratégie 2002-2007*". 2003.
- Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE): "*Más allá de la retórica. Políticas y prácticas de la Educación de Adultos*". 2003.
- Comunicació de la Comissió: "*Educación y Formación 2010. Urgen las reformas para coronar con éxito la estrategia de Lisboa*". COM (2003) 685 final, de l'11 de novembre de 2003.
- *Conclusiones del Consejo de 5 de mayo de 2003 sobre los niveles de referencia del rendimiento medio europeo en educación y formación (Puntos de referencia)* (2003/C 134/02) *Diario Oficial* núm. C 134 de 07.06.2003, p. 0003 – 0004.
- Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE): "*Orientación profesional y políticas públicas. Como acortar distancias*". 2004

- *“Estudi PISA 2003. Avançament de resultats”*. Departament d’Educació. Consell Superior d’Avaluació del Sistema Educatiu. *Quaderns d’Avaluació*, núm. 1. Desembre de 2004.
- UNESCO Institute for Education (UIE): *“Annual report 2004”*. 2005.
- Acord estratègic per a la internacionalització, l’ocupació i la competitivitat de l’economia catalana. 2005.
- Ministerio de Educación: *“Objetivos educativos europeos y españoles. Puntos de referencia 2010”*. Esborrany, 17.05.2005.
- Informe del Consell Escolar de Catalunya sobre l’avantprojecte de Llei orgànica d’educació (LOE). Document aprovat en sessió plenària l’1 de juny de 2005.
- Ministerio de Educación: Proyecto de Ley Orgánica de Educación i Memoria Económica. Juliol 2005.